

EBLIDA tavoittelee kohtuullisia ehtoja e-aineistojen käyttöön

Leena T. Toivonen & Kimmo Tuominen

EBLIDA:n (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) vuosikokous järjestettiin Milanossa kuluvan vuoden toukokuussa. Vuosikokouksen jälkeisenä päivänä pureuduttiin e-tekstien käyttömahdollisuuksien problematiikkaan EBLIDA:n ja NAPLE:n (National Authorities on Public Libraries in Europe) yhteisessä konferenssissa "Ready? Read "e" – E-services in Libraries – From European Thinking to Local Action". Käsillä olevassa artikkelissa keskitytään erityisesti konferenssipäivän antiin.

Kokoelmapolitiikka takaisin kirjastojen käsiin

EBLIDA on lobbausjärjestö, joka edistää kirjastojen ja niiden käyttäjien etuja erityisesti eurooppalaiseen tekijänoikeussäätelyyn liittyen. Tehtävä on haastava, sillä tekijänoikeuksiin kytkeytyy voi-

makkaita bisnesintressejä: kustantajien ja välittäjien lobbausresurssit ovat tietenkin aivan toisessa mittakaavassa kuin kirjastoilla ja kirjastoseuroilla.

EBLIDA tavoittelee sitä, että kirjastot voisivat hankkia asiakkaidensa tarvitsemat e-aineistot kohtuulliseen hintaan ja kohtuullisin ehdoin. Kon-

EBLIDA:n vuosikokouksessa pohdittiin uutta strategiaa, työryhmässä mukana Kimmo Tuominen.

Italian kirjastojärjestön presidentti Stefano Parise

ferenssissa ilmassa tuntui leijuvan kysymys siitä, voisiko e-aineistojen ostaminen olla enemmän painetun aineiston ostamisen kaltaista, jolloin kirjastot voisivat itse päättää, mitä aineistoa ottavat kokoelmiinsa.

E-maailmassa kustantajat ja välittäjät voivat sanoa, mitä aineistoa tarjoavat kirjastoille ja mitä eivät. Painettujen aineistojen kohdallahan näin ei ole. Ta-voitteena olisi siis kokoelmapolitiikan palauttaminen kirjastojen käsiin ihan toisella tavalla kuin mikä esimerkiksi e-lehtien ns. big deal -lisenssien kanssa operoitaessa on mahdollista.

Markkinat hallitsevat

Viime aikoina EBLIDA:n edustajat ovat joutuneet huomaamaan, että kustantajat ja välittäjät eivät välttämättä ole valmiita ”oikeus tietoon” -tyyppiseltä argumentaatiopohjalta lähettämään keskusteluun: vuoropuhelu eurooppalaisten kustantajajärjestöjen kanssa on ilmeisesti ollut vähäistä, vaikka EBLIDA on yrittänyt olla aloitteel-

linen osapuoli.

Eurooppalaisissa poliittikkopiireissä puolestaan on paljon niitä, jotka eivät halua ryhtyä säätelemään sellaisia asioita, joista markkinoiden heidän kantansa mukaan tulisi päättää. EBLIDA:n kannanotot on joskus yhdistetty jopa piratismiin, mutta tällaisesta assosiaatioista sanoudutaan EBIDA:n johdossa tiukasti irti: kustantajien ja välittäjien sekä tekijöiden pitää saada kunollinen korvaus tekemästään työstä.

Konferenssissa korostui ihanteiden ja käytännön välinen ristiriita: EBLIDA:n tavoitteiden toteutumisesta ollaan vielä kaukana. Pitkän aikavälin strategioiden lisäksi tarvitaan myös sellaisia lyhyen aikavälin taktisia operaatioita, jotka parantavat kirjastojen ja niiden asiakkaiden asemaa e-aineistojen käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Koska EBLIDA:n omat resurssit ovat rajalliset, tarvitaan yhteistyötä mm. eri maiden paikallisten kirjastoseurojen kanssa. Potentiaalisia yhteistyökumppaneita voisivat olla myös kuluttajien oikeuksia ajavat järjestöt.

Siirtymä e-kirjoihin kiihtyy

Konferenssitilat olivat kaupungin tiloissa Milanon keskustassa Palazzo Realessa. Päivän aluksi kaupungin edustaja Filippo del Corno toivotti konferenssin 127 osallistujaa tervetulleiksi Milanoon. Tervetuliaispuheen esitti myös Italian kirjastojärjestön puheenjohtaja Stefano Parise, joka muistutti siitä, kuinka digitaalinen vallankumous on muuttanut kirjastojen tilannetta entistä haastavammaksi: ovatko kirjastot toimijoita digitaalisella pelikentällä vai pelkkiä kat-sojia?

Parisen mukaan on osoittautunut, että digitaalinen todellisuus ei ole sellainen vapauden valtakunta, josta jotkut ehkä 90-luvun puolessa välissä vielä haaveilivat. NAPLE:n puheenvuoron käytti puheenjohtaja Maria Antonia Carrato Meno. Hän keskittyi yleisten kirjastojen mahdollisuuksiin toimia Euroopan unionin 2020-ohjelman kautta.

Klaus-Peter Böttger, EBLIDA:n nykyinen puheenjohtaja, korosti, että informaatiomaailma

Professori Roncaglia puhui kirjastojen uusista tehtävistä.

on muuttunut nopeasti e-kirjojen myötä: vallankumoukset kyseenalaistavat vakiintuneiden instituutioiden, kuten kirjastojen, asemaa. Koska siirtyminen e-kirjoihin kiihtyy tulevina vuosina, on harmillista, että useissa maissa ei ole e-kirjoja saatavilla kirjastojen kautta lainkaan. Onneksi onnistumisiakin on ollut, esimerkiksi Norjassa. Böttger toivoi konferenssissa syntyvän yhteisiä näkemyksiä, joiden pohjalta EBLIDA:n tavoitteita voidaan edistää niin eurooppalaisella tasolla kuin maakohtaisestikin.

Aineistojen väliset rajat hämärtyvät

EBLIDA:n e-kirjatyöryhmän puheenjohtaja Gerald Leitner esitteli työryhmän näkemyksiä siitä, kuinka kirjastojen asiakkaiden oikeuksia e-kirjojen käyttöön voidaan edistää. Leitnerin mukaan aiempien EBLIDA:n kannanottojen (Information Paper on E-Lending sekä Position Paper: European Libraries and the Challenges of E-Publishing) hyväksymisen jälkeen on tapahtunut useita

muutoksia, jotka ovat mm. hämärtäneet e-kirjojen ja painettujen kirjojen aiemmin selkeää rajaa.

Joidenkin juridisten asiantuntijoiden mukaan Euroopan tuomioistuimen vuoden takainen päätös (3.7.2012, case Oracle vs. UsedSoftware) nestistä ladattujen lisensoitujen aineistojen edelleen myymisen laillisuudesta saattaisi olla sovellettavissa myös e-kirjojen kohdalla. Saksassa kuluttajajärjestö on nostanut kanteen e-kirjojen välittäjää vastaan nimenomaan tällä perusteella: kuluttajan ostamia e-kirjoja tulisi voida lainata, vaihtaa ja myydä eteenpäin.

Ei liene sattumaa, että kuluvana vuonna monet merkittävät media-alan toimijat, kuten Amazon ja Apple, ovat hakeneet patenteja digitaalisen aineiston vaihdon ja edelleen myymisen mahdollistaville teknisille alustaratkaisuille. Myös Microsoftin uuteen pelikonsoliin on ilmeisesti tulossa mahdollisuus digitaalisten pelien edelleen myyntiin.

Tulossa e-kirjakampanja

Jos jälleenmyynti ja -välitys tulee e-kirjojen osalta juridisesti ja teknisesti mahdolliseksi, tämä saattaa muuttaa myös kirjastojen ja niiden asiakkaiden asemaa EBLIDA:n tavoitteiden mukaisesti. Toimintaympäristön muutos on joka tapauksessa johtanut siihen, että e-kirjatyöryhmä on päättänyt uudistaa EB-LIDA:n e-kirjakannanoton ja julkaista sen uudella nimellä: Oikeus e-lukemiseen (The Right to E-Read).

Kannanotossa EBLIDA pyytää Euroopan unionin komissiolta selkeää tekijänoikeussäännöstöä, jonka nojalla kirjastot voisivat hankkia ja lainata e-kirjoja ja joka takaisi oikeudenmukaisen korvauksen tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille. Aivan kuten painettujenkin kirjojen osalta, päivitetyn tekijänoikeussäännösten tulisi mahdollistaa se, että kirjastot pystyisivät tarjoamaan e-kirjapalvelujaan kaikkien eurooppalaisten hyödyksi.

E-kirja-työryhmä on suunnitellut myös yhteistä e-kirjakampanjaa, joka voitaisiin toteuttaa EBLIDA:n jäsenjärjestöjen voimin eri maissa.

Konferenssin esiintyjien paneelikeskustelu

Kampanja keskittyisi samaan teemaan kuin uusi kannanotto. Aiheeseen liittyvä julistemateriaali näyttääkin varsin raflaavalta.

Europeana on kirjastoille tärkeä

Euroopan unionin koulutuksen, kulttuurin, monikielisuuden ja nuorisoasioiden komissaarina toimiva Androulla Vassiliou esitti puheensa videoviestin välityksellä. Hänen puheenvuoronsa sisälsi vision kirjastojen roolista kehittää digitoitun aineiston saatavuutta (access) digitaalisessa ympäristössä. Hän piti erityisesti Europeana-verkkopalvelun roolia erityisen tärkeänä.

Euroopan parlamentin jäsen Luigi Berlinguer, joka toimii oikeudellisten asioiden valiokunnassa, esitti, että tekijänoikeus on mukautettava digitaaliseen ympäristöön. Hänen mielestään tekijänoikeuksien ei tulisi olla esteenä kehitettäessä pääsyä e-sisältöihin eurooppalaisissa kirjastoissa. Berlinguer kuitenkin totesi, että parlamentti on lakialoitteiden suhteen komissiosta riippuvainen.

Päivän key note -puhuja oli professori Gino Roncaglia (Digital Humanities and Multimedia Tools, Tuscan yliopisto), jonka viimeisin kirja käsittelee e-kirjoja ja lukemisen tulevaisuutta. Hänen mukaansa lukemisen yleiskuvaan vaikuttavat

uudet viestintämuodot tekstiviesteistä, blogeihin ja twitteriin. Informaatio frag-mentoituu ja tietosisältöjen päälle rakentuu erilaisia tasoja, kuten esimerkiksi yhteisöllisen lukemisen perusteella syntyvät alleviivaukset, linkitykset ja annotaatiot.

Roncaglian mukaan kirjastojen tehtävä on ”lukemisen uuden ekosysteemin” luominen. Informaatiolukutaidon rooli muodostuu erityisen tärkeäksi kompleksisten ja monitasoisten tekstien yhteydessä. Roncaglia nosti kirjastojen tulevisi tehtäväalueiksi informaatiolukutaidon ohella myös lukijoiden voimaannuttamisen, yhteisöllisen lukemisen edistämisen ja sisältötuotannon.

Win-win -innovaatiot tarpeen

Konferenssipaikalta poistuessamme helteinen sää oli äkkiä muuttunut sateiseksi. Toinen allekirjoittaneista (Tuominen) juoksi piazzan läpi Milanon tuomiokirkon (Duomon) uumeniin. Goottilaiskatedraalin ihastelu johdatti vielä kertaalleen miettimään EBLIDA:n pyrintöjä lyhyemmällä ja pitkällä aikavälillä.

Jos ihmiskunta vuosisatojen kuluessa saa aikaiseksi Duomon kaltaisia rakennelmia, luulisi, että myös tekijänoikeusrakennelmien uudistamistyö oikeudenmukaisempaan suuntaan olisi mah-

dollista. Tarvitaan kekseliäisyyttä, uudenlaisia visioita, sinnikkyyttä ja sellaisia win-win -ratkaisuja, joista niin kustantajat ja välittäjät kuin kirjastot ja niiden asiakkaatkin tulevat hyötymään.

Jos konferenssi ei jättänyt osallistujia toivottomiksi, vaan aktivoi kirjastoseurojen edustajia ja muita keskeisiä toimijoita mukaan yhteisten tavoitteiden edistämiseen, se ilmeisesti saavutti tavoitteensa. EBLIDA edistää e-lukemista ja muita tärkeitä teemoja vuosikokouksen ja -konferenssin myötä ensi vuonna Ateenassa. 📖

Lähteet:

EBLIDA:n kannanotto The right to e-read käytetty 12.6.2012: <http://www.eblida.org/news/the-right-to-e-read.html>

Konferenssin esityksiä

<http://www.eblida.org/special-event.html>

Kirjoittajat

*Kimmo Tuominen, ylikirjastonhoitaja,
Helsingin yliopiston kirjasto,
kimmo.tuominen@helsinki.fi*

*Leena Toivonen, hallintopäällikkö,
EBLIDA:n hallituksen jäsen,
Tampereen yliopiston kirjasto,
leena.t.toivonen@uta.fi*